

és közepes feszültségű egységek nagy jósággal alkalmazhatók hűtési-, műszertechnikai és egyéb fizikai vagy laboratóriumi alkalmazásban, valamint egyes gyártási ágakban (pl. elektroncső, izzólámpa gyártás és mérés) valamint nagyfeszültségű egységek, 1000 V-ig és kb. 1 kW-ig, 90° körüli hatásokkal (l. 3. pont). A hatások könnyen kiszámítható, ha elhanyagoljuk a rendszer shunt áramköreit így a T_2 cső tápláló körét és az $R_2 - R_3$ osztót. A rendszer határfoka akkor nem lesz más, mint a V_o/V_i viszony, mivel ugyanaz az I_o áram halad át T_1 csővön és R_1 osztón:

$$\eta = 100 \cdot V_o/V_i (\%) \quad (52)$$

Alacsony feszültségű egységeknél a V_{1a} tetemes része V_i -nek, és ezért a hatások nagyon alacsony. 3. pontban beszéltünk már arról, hogy V_{1a} minimális értéke, ami mellett triódák még kielégítően dolgoznak, csőtől függően 50–150 V. Ezért alacsony és közepes V_o feszültségeknél a hatások eredendően rossz, de ez nem is túl érdekes, kis teljesítményekről és laboratóriumi berendezésekről lévén szó. A hatások akkor kezd javulni, ha V_{1a}/V_o viszony egyre jobban a zérust közelíti meg, azaz magas V_o -knál.

Mivel az előzőekből $V_o \max = 1000$ V, vegyünk $V_{1a} = 100$ V-ot, így a hatások optimuma szériacsöves stabilizátornál ilyen esetben:

$$\eta = \frac{10^3}{1,1 \cdot 10^3} 10^2 \approx 91\%$$

de csak abban az esetben, ha V_o a maximális 1000 V-ra van szabályozva.

1 kW-nál nagyobb egységeket elektroncsöves szériacsöves stabilizátorral nem érdemes építeni. Itt jobban használható már a thyatronos stabilizátor, melynek az az előnye is megvan, hogy mindjárt egyenirányít is, ellentétben a vákuumcsöves stabilizátorokkal, melyek elé jól szűrt egyenirányító egység szükséges.

12. Kivitelezett példák

Az alábbiakban négy kivitelezett példát ismertetünk a szériacsöves stabilizátorokról.

a) A 19. ábra egy univerzális használhatóságú, kettős stabilizált feszültségforrás rajza. A berendezés 2 stabilizált, zérushoz képest pozitív forrást, (E_1, E_2) egy zérushoz képest negatív, stabilizált előfeszültség forrást (E_g), stabilizálatlan +500 V-t, valamint 6,3 V-os váltóáramú stabilizálatlan forrást tartalmaz. A berendezés specifikációja a következő:

Táplálás: 110–220 V, 40–60 ~. E_1 forrás: stabilizált 100–300 V kimenő feszültségsáv, egy sávban max. kivihető áram 100–250 V közt 200 mA, 250–300 V közt 150 mA. R_b max. értéke a használati sávban $\pm 5\Omega$, »s« minimális értéke ugyanakkor ± 500 . A sáv közepe körül R_b a zéruson, illetve »s« a végtelenen megy át, előjelet váltva.

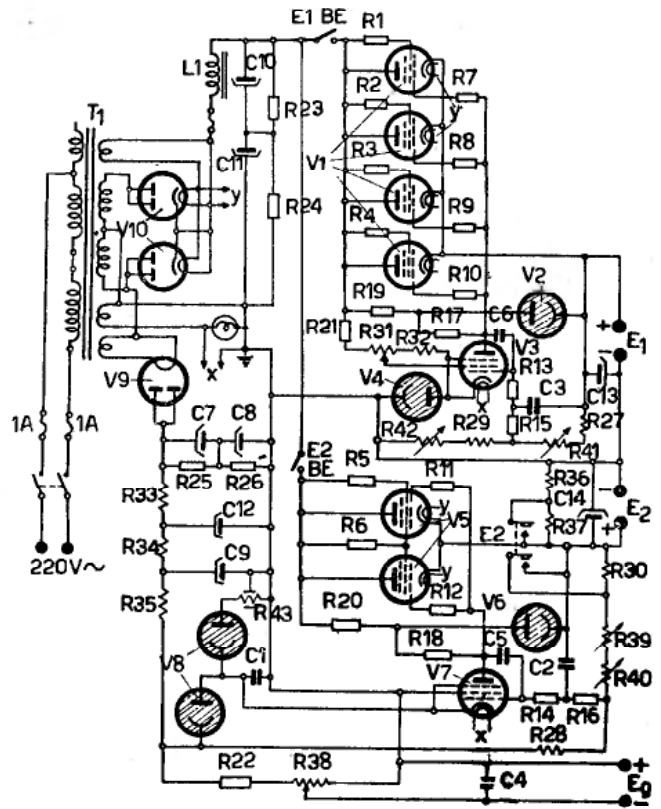
E_2 forrás: stabilizált feszültség átkapcsolható 0–200 V és 50–300 V sávokra. Maximális kivihető áram 20–60 V között 40 mA, 60–300 V között 100 mA. R_b és »s« mindenütt pozitív, $s > 200$ és $R_b < 4\Omega$, $V_i = 75$ V felett. R_b legkisebb értéke 2Ω , míg »s« optimális értéke kb. 500, közepes V_o feszültségeknél.

E_g forrás: a zérushoz képest negatív, 0–15 V között folytonosan változtatható; »s« értéke kb 25–35. A forrás belsőellenállása 15 V kimenőfeszültségnél (R_{38} potencióméter maximum állásban) 300–400 Ω . Kisebbszámú feszültségeknél R_{38} közbeiktatása miatt R_b nő kb. 2800 Ω -ig; majd ismét csökken, zérus felé tartva. Maximális áramlevétel 3 mA.

E_1 feszültségforrás a 10. pont 12. ábra szerinti megoldású, együttes bemenő-kimenő-oldali visszacsatolás elvén működik, így az $R_b = 0$ és $s = \infty$ kondíció, bizonyos V_o és I_o értékeknél megvalósított. A stabilizálás nagy jóságú, és érdekes a nagy átfogott V_o sáv e mellett.

E_2 feszültségforrás a 8. pont, 9. ábra szerinti megoldású, és közel $V_o = 0$ -ig le tud szabályozni. A stabilizálási viszonyok jók, az univerzális felhasználhatóság mellett.

Az E_g feszültségforrás a 2. fejezetben leírt egyszerű paráznfénylámpás megoldás. A paráznfénylámpák nem mások, mint N_{1a} és N_{1b} a 9. ábrában, így V_{15} és V_{16} kettős kihasználású, mivel a sarkain levő V_N -ből stabilizált feszültséget használjuk leosztás után, mint E_g feszültségforrást.

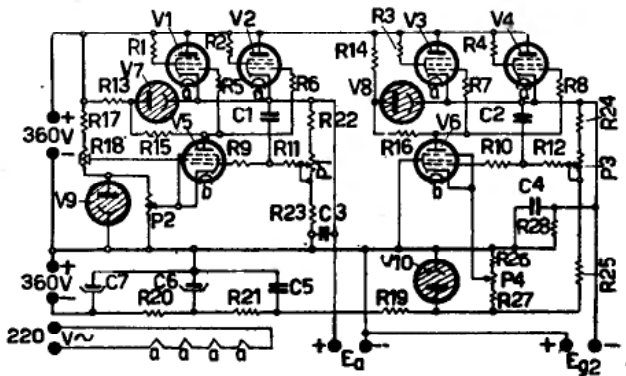
19. ábra

V1, V5	6 db	cső	EBL21
V3, 7	2 "	"	EF6
V2, 4, 6	3 "	stab. cső	G120/1B
V8	2 "	"	OA3/VR75
V9	1 "	"	AZ21
V10	2 "	"	EZ4
R1–6	6 "	rétegetlenítés	50 Ω 0,5 W
R7–12	6 "	"	1 k Ω 0,5 W
R13, 14	2 "	"	50 k Ω 0,5 W
R15, 16	2 "	"	10 k Ω 0,5 W
R17	1 "	"	200 k Ω 0,5 W 5%
R18	1 "	"	400 k Ω 0,5 W 5%
R19, 20	2 "	"	100 k Ω 3 W 10%
R21, 22	2 "	"	50 k Ω 3 W 10%
R23–26	4 "	"	200 k Ω 2 W
R27, 35	2 "	huzalellenállás	5 k Ω 6 W 5%
R28	1 "	"	12,5 k Ω 6 W 5%
R29	1 "	"	4,5 k Ω 6 W 5%
R30	1 "	"	20 k Ω 6 W
R31, 32	2 "	"	10 k Ω 6 W
R33, 34	2 "	"	3 k Ω 6 W
R36, 37	2 "	"	10 k Ω 15 W
R38	1 "	huzalpot. méter	10 k Ω 3 W
R39	1 "	"	50 k Ω 12 W
R40	1 "	"	5 k Ω 3 W
R41	1 "	"	20 k Ω 12 W
R42, 43	2 "	"	500 Ω 3 W
C1–3	3 "	tömbkondenzátor	0,5 μ F 500/1500 V
C4	1 "	"	1 μ F 250/750 V
C5, 6	2 "	csillámkondenz.	100 pF
C7–12	6 "	elektrolitkond.	16 μ F 450/500 V
C13, 14	2 "	"	32 μ F 450/500 V
L1	1 "	vasmagos fojtó	2Hy, 200 mA
T1	1 "	hálózati trafó	primer 110–220 V sec. anód 2 $\times$ 490 V max. 200 mA fűtés I. 6,3 V max. 6A " II. 6,3 V max. 2A " III. 6,3 V max. 1A " IV. 4 V max. 1A

b) A 20. ábra egy elektroncső mérőállomás feszültség-stabilizátorának részletét mutatja. A cél itt a stabilizálási jóság kis rovására az egyszerűség. A széria szabályozó csövek UBL21-ek, és a 220 V hálózatról sorosan vannak fűtve. Így szükségtelenné válik egy külön nagy súlyú fűtőtranszformátor.

E_a forrás a szokásos kapcsolású, erősítő csöves megoldás, bemenő-kimenő-oldali visszacsatolással. A kimenő feszültség átfogása igen nagy: 80—275 V. Ez egyrészt a 7. pont 7. ábra szerinti módosított T_2 táplálással, másrészt a 8. ábra szerinti referencia feszültség csökkentésével volt elérhető. A kimenő feszültség határai a 20. ábra P_2 potencióméterével ezért beállíthatók a referencia feszültség változtatásával. A kimenő áram 200 mA max.; R_b értéke kisebb $\pm 5\Omega$ -nál és »s«-é nagyobb 150-nél. Ezek elég jó stabilizálási viszonyok elektroncső mérésnél.

E_{g2} forrás a zérus kimenőfeszültségig lemenő típus. Be-táplálásához negatív segéd feszültség forrás van alkalmazva, melyre egy, a hálózatról táplált egyenirányító szolgál. A kimenő feszültség határai: 40—275 V. Egyszerűség kedvéért a 8. pont 10. ábra szerinti kiképzésű az EF6 erősítő cső katódköre. A P_4 potencióméterrel a referencia feszültség szabályozható, és így V_o sávhatára is. A maximális terhelés 40—75 V közt 40 mA, 75 és 275 V közt 100 mA.

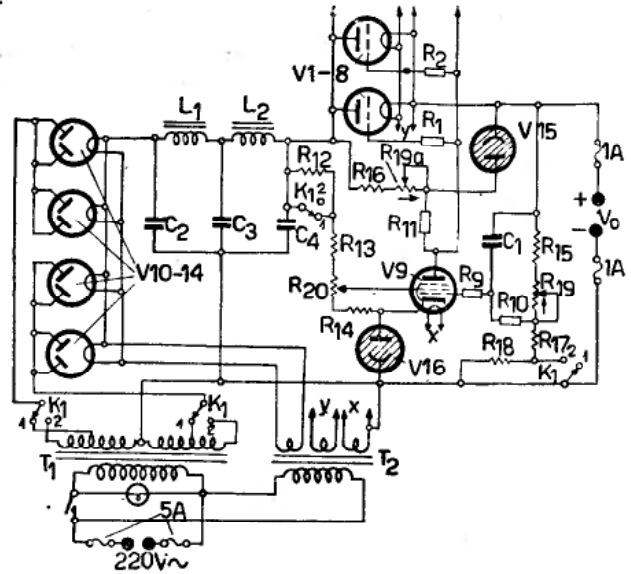
20. ábra

nagymeredekségű erősítő triódát alkalmaztunk, így a maximális 0,5 A terhelést a készülék üzemszerűen kibírja. Az átfogott V_o sávot a kapcsolásban két részre osztottuk: 250—500 és 500—1000 V-ra. Így az átfogás egy sávban 1 : 2, e mellett elég jó és egyforma stabilizálási karakterisztikát nyerünk. R_b értéke 10—20 Ω nagyságrendben, míg »s« értéke 100—150 nagyságrend körül mozog ebben a kapcsolásban. A stabilizátor áramkör megfelelő elemeinek átkapcsolása mellett a tápegyenirányító anódváltófeszültsége is átkapcsolódik a V_o sáv váltásnál.

Érdekesség a kapcsolásban R_{2b} (20 k Ω) közös tengelyen járatása N_2 tápellonálás (R_d) potencióméteresen kiképzett részével. Így N_2 -n áthaladó áram nagyjából konstans a teljes V_o sávon át.

A berendezés specifikációja:

- Kimenő feszültség sávjai : 250—500 V (1 állás)
- 500—1000 V (2 állás)
- Max. kimenő áram : 0,5 A
- Kimenő ellenállás (R_b) : 7—28 Ω ; V_o és I_o -tól függően
- Stabilizálási jóság (s) : 50—200 V_o és I_o -tól függően

21. ábra

V1—4	4 db	cső	UBL21
V5, 6	2 "	"	EF6
V7—17	4 "	stabilizátor cső	OA3
R1—4	4 "	rétegelonállás	50 Ω 1/4 W
R5—8	4 "	"	1 k Ω 1/4 W
R9—10	2 "	"	10 k Ω 1/4 W
R11—12	2 "	"	50 k Ω 1/4 W
R13—14	2 "	"	25 k Ω 3 W
R15	1 "	"	200 k Ω 0,5 W
R16	1 "	"	400 k Ω 0,5 W
R17—19	3 "	huzalellonállás	5 k Ω 15 W
R20—21	2 "	"	3 k Ω 15 W
R22	1 "	"	5 k Ω 6 W
R23	1 "	"	3,6 k Ω 6 W
R24	1 "	"	10 k Ω 6 W
R25	1 "	"	6 k Ω 6 W
R26—27	2 "	"	4 k Ω 6 W
R28	1 "	"	10 k Ω 15 W
P1	1 "	huzalpot. méter	20 k Ω 12 W
P2	1 "	"	35 k Ω 12 W
P3—4	2 "	"	10 k Ω 3 W
C1—2	2 "	tömbkond.	0,2 μ F 1500 V
C3—5	3 "	"	1 μ F 1500 V
C6—7	2 "	elko	16 μ F 450/500 V

V1—8	8 db	cső	P27/500
V9	1 "	"	OS1
V10—14	4 "	"	PV200/1000
V15	1 "	stab. cső	OA3/VR75
V16	1 "	"	OC3/VR105
R1—9	9 "	rétegelonállás	1 k Ω , 0,25 W
R10	1 "	"	20 k Ω , 0,25 W
R11	1 "	"	150 k Ω , 1 W 5%
R12	1 "	huzalellonállás	30 k Ω , 20 W 5%
R13	1 "	"	50 k Ω , 25 W 5%
R14	1 "	"	1 k Ω , 15 W 5%
R15	1 "	"	7,5 k Ω , 15 W 5%
R16	1 "	"	7 k Ω , 15 W 10%
R17	1 "	"	2250 Ω , 6 W 2%
R18	1 "	"	4,3 k Ω , 6 W 2%
R19—19a	1 "	huzalpot. méter	20+35 k Ω , 12 W
R20	1 "	"	12 k Ω , 12 W
C1	1 "	tömbkond.	0,2 μ F, 1/3 kV
C2—4	3 "	"	6 μ F, 1/3 kV
L1—2	2 "	fojtótekeres	3 Hy, max. 10 Ω
T1	1 "	anódtranszform.	pr. 215 V 600 VA sec. 2 $\times$ 720, 2 $\times$ 1250 V, max. 0,5 A
T2	1 "	fűtőtranszform.	pr. 215 V 150 VA sec. 4 V 16 A, 4 V 10 A, 6,3 V 2 A
K1	1 "	nagyfeszültségkapcsoló	4 $\times$ 2 áramkör

c) Feszültség stabilizátor egység nagyfeszültségű mérőállomáshoz.

A megépített készülék elvi kapcsolása a 21. ábrán látható. A konstrukciónál a 11. pont szerinti megoldással élve, T_2 erősítő csőnek az OS1-et választottuk, egy relatíve alacsony áramú munkapontban, így T_2 cső feszültségbírása biztosítva van. T_1 csőnek 8 db parallel kötött P27/500